

První dezertér pluku – E. Chmelař

Nastala situace, které se každá zpravodajská služba bojí.

Ne každý voják v činné službě se dokázal vyrovnat se změnou rozkazů a emotivní situací okolo nich. Už deset dní po okupaci, 30. srpna 1968, dezertoval na druhou stranu hranice historicky první voják z povolání našeho útvaru, mladý rotný Emil Chmelař³²³. Využil možnosti odejít na toaletu, která byla vně plotu okolo Havranu (viz schémata v kapitole o Havranu) a už se nevrátil. Vzhledem k tomu, že vrchol Havranu byl v té době ze všech stanovišť státní hranicí nejbližší, pouhých několik set metrů, netrvalo mu to ani příliš dlouho.

Obrázek 67 - Školní foto při návštěvě Dukly.
Emil Chmelař druhý zleva (označený proužkem)

Podle některých vzpomínkových prací příslušníků ZS/GŠ [22] se měl Chmelař pokusit odnést sebou dokumentaci k PRP-1 (Kopáč), jejíž části postupně odhazoval a dohledat se nepodařilo nakonec pouze jednu část. Vzpomínky pamětníků z té doby, ani archivní dokumentace to však nepotvrzují. V dokladu velitele pluku na podzim 1968 se uvádí pouze toto:

- soulep 15 map pro BoPo čty (nejspíše kvůli orientaci v terénu)
- z dokumentace PRP-1 jednu knihu "Návod k obsluze a údržbě", ev. č. 170/7

³²³ V literatuře [228], která se snaží, převážně s pomocí archivní dokumentace VHÚ a ABS, vytvořit alespoň výběrový seznam útěků vojáků přes železnou oponu, není žádný z našich dezertérů vzpomenuť. Důvod neznám a nechci o něm spekulovat, v každém případě tam chybí, ačkoli údaje o nich jsou ve veřejných archívech (například v [5]) dostupné.

- propustku do hraničního pásma
- osobní průkaz vojáka z povolání)

Při vyšetřování komisí nebylo zjištěno porušení pravidel ustanovení předpisu Zákl – 3- 1. Tento čin se jmenovanému podařil jen proto, že v uvedené dobu zastával službu pomocníka operačního dozorcího, kdy využil pro něho příhodnou dobu k odchodu.

Emil Chmelař nastoupil spolu s dalšími rotnými někdy okolo září 1967. V únoru 1968 mu byla velitelem 1. praporu udělena pochvala za vynaložené úsilí při udržování techniky v bezporuchovém stavu. V květnu 1968 je mu však – na návrh velitele 1. praporu – zastaveno vyplácení zvláštního příplatku z důvodu dočasné nepřítomnosti na stanovišti.

Teprve v tajném rozkaze 023 velitele 7. radiotechnického pluku (17. září 1968) je zastaveno proplácení služného rotnému Emilu Chmelařovi, který se 31. 8. 1968 dopustil trestného činu podle §283 tím, že zběhl do ciziny. Vzhledem k posrpnovým událostem trvalo řešení jeho činu státnímašinerií hodně dlouho. (Na rozdíl od pozdějších útěků)³²⁴. Teprve po změně stranického vedení v dubnu 1969 byl kádrovým rozkazem ministra národní obrany č. 054 propuštěn (se zpětnou platností) dnem 31. srpna 1968 ze služebního poměru vojáka z povolání a současně mu byla odňata hodnost rotného, stanovena hodnost vojína a byl propuštěn do zálohy.

U pluku byl tento rozkaz vyhlášen teprve v květnu 1969.³²⁵

Protože Chmelař odešel za hranice v době služby, bylo nutné „papírově“ nějak vyřešit chybějící zbraň, se kterou odešel.

V denním rozkaze z 19. prosince 1968 se objevil článek o zjištění ztráty pistole vz. 52 ev. Č. Z 07 175 v ceně 268,25 Kčs, za kterou nese odpovědnost rtn. Emil Chmelař. K vyšetření ztráty byla dokonce určena komise (mjr. Jiří Pužej, prap. Jan Dúb-

³²⁴ Jak se ukáže o rok později, byly všechny útky pozorně sledovány a vyhodnocovány. (Viz například vyhodnocení dalších „útkářů“ Klíra a Síly). Na podzim 1969 jsou následně přijata opatření, oficiálně zaměřená na „lepší ochranu utajovaných skutečností“. Na několik let se velmi zpřísnily požadavky na přístup k utajované dokumentaci, ale i do hraničního pásma. Na stanovištích začaly být stavěny dokonalejší signální ploty, zpočátku jednoduché, později – po dalších dezercích – dvojité s volně běžícími psy. Začal být také uplatňován princip kolektivní viny – útek příslušníka pluku za hranice „odnesl“ vždy někdo další a obvykle nebyl sám.

³²⁵ Nejen v armádě, ale i v občanském životě komunistického státu bylo opuštění republiky trestným činem se sazbou 6 měsíců až 5 let. (Podle § 109 trestního zákona o opuštění republiky z roku 1961, pozdější útky jako trestný čin zběhnutí do ciziny podle § 283 odst. 1 trestního zákona ve znění účinném do 30. 6. 1973). Trest se zvyšoval na 3 až 10 let, pokud byl dotčený uznán jako organizátor takové akce nebo byl tzv. nositel státního tajemství. Většinou státu propadával i majetek dotčeného, hlavně tedy byty a domy. To, čím bylo vojákům vyhrožováno a na základě jakých paragrafů nakonec byli dezertéři vojenskými soudy odsouzeni, si přečtete v kapitole o dalším dezertérovi, nadporučíku Sílovi z roku 1980. Paragraf 283 byl následně Zákonem o soudní rehabilitaci č. 119/1990zrušen, takže pokud dezertér nebyl odsouzen ještě podle jiného paragrafu, je na něj nahlíženo jako netrestaného

ravčík, rtn. Libuše Lepková). Jmenovaný též zavinil ztrátu 16 kusů nábojů do Pi52 v celkové ceně 7.90 Kčs.

Zvláštní rozkaz velitele pluku

Že situace v období invaze cizích armád a následná okupace s podřízením našeho politického vedení byla opravdu složitá a emotivní, dokazuje i zvláštní tajný rozkaz velitele 7. radiotechnického pluku pplk. Jáska č. 020 ze 4. září 1968.

Tento tajný rozkaz obsahuje pouze jediný bod - udělení odměny, kterou projevuje velitel pluku pplk. Jaroslav Jásek mimořádné uznání a zároveň udělení pochvaly všem příslušníkům útvaru na základě událostí pohnutých dnů v období 21. - 28. 8. 1968. Jde o seznam příslušníků útvaru, kteří prokázali vysokou morální a vojenskou připravenost, plnili přesně a iniciativně jeho rozkazy a neváhali i v krajních situacích podporovat naši legální vládu.

V rozkaze je zveřejněno celkem 112 jmen, od hodnostně nejvyšších až po vybrané vojáky základní služby. Rozkaz byl velitelem pluku nařízen zapsat i do kroniky útvaru.³²⁶

„...Na základě událostí pohnutých dnů v době od 21. - 28. 8. 1968 projevuji tímto mimořádné uznání a zároveň uděluji pochvalu všem těm příslušníkům, kteří v této době prokázali vysokou morální a vojenskou připravenost, plnili přesně a iniciativně rozkazy a neváhali i v krajních situacích podporovat naši legální vládu, čelné představitele strany, vlády i mě.

mjr. Jiří Pužej
por. Jiří Košťálek
mjr. Karel Benda
mjr. Josef Sedláček
mjr. Alois Hošina
mjr. Holý Miloslav
mjr. František Šefl
mjr. Bedřich Mertl
kpt. Antonín Žižka
npor. Milan Rolinc
npor. František Doubek
npor. Antonín Dvořák
npor. Josef Vitek
nrtm. František Šťastný
mjr. Ludvík Hakl
mjr. Jaroslav Weiss
npor. Václav Černý
npor. Karel Broum
npor. Stanislav Hubínek
npor. Jaroslav Vocel
por. Petr Němec
ppor. Jiří Švejda

por. Jaroslav Šantora
ppor. Albin Marenčík
rtn. Ivan Maryška
rtn. Ivan Meszáros
rtn. Richard Lepka
ppor. Jiří Fenc
rtn. Jan Polák
rtn. Jan Průka
ppor. Ivan Bardůn
rtn. Zdeněk Oberstein
rtn. Vavřinec Halm
rtn. Václav Černý
rtn. Petr Vaňásek
rtn. Karel Šula
ppor. Josef Bukvic
por. Jiří Teplý
por. Petr Svoboda
por. Jiří Florián
rtn. Pavel Beránek
rtn. Jiří Šimka
npor. Josef Froněk
rtn. Vladimír Staněk

prap. Jan Dúbravčík
kpt. Karel Maleček
rtn. Vladislav Mitáš
mjr. František Mareš
npor. Jiří Smolík
npor. František Ambroz
rtn. Jiří Dobrovolný
rtn. Luboš Venclík
por. Karel Vlček
svob. Josef Budiš
svob. Josef Svoboda
svob. Josef Moravec
svob. Vladimír Zajíc
svob. Jiří Krejčí
svob. abs. Stanislav Týbě
svob. Bohumil Jirát
svob. Josef Hrubý
svob. Michal Szabo
voj. Vlastimil Chruvánek
voj. Jan Vinkler
voj. Jaroslav Kropič
voj. Jan Bark
voj. Jiří Kraus
voj. Svatopluk Pala
voj. Karel Čargo
voj. Vojtěch Hakal
voj. Ondřej Barfůz
voj. Oldřich Mrva
voj. Jaroslav Nutil
voj. Vladislav Hruza
voj. Jiří Knížek
voj. Luděk Tichý
voj. Miroslav Baštář

čet. Ludovít Šafránek
čet. Svatopluk Solařík
čet. Bedřich Dufek
des. Jiří Bochníček
des. abs. Vladislav Rosa
des. Josef Solil
svob. Václav Boháč
svob. Pavel Peterka
svob. Vladimír Zapletal
svob. Petr Červený
svob. Josef Koranda
svob. Pavel Vintera
svob. Václav Kasl
svob. abs. Václav Kupka
svob. Josef Michal
svob. Václav Hodek
svob. František Kruták
voj. Antonín Nosek
voj. Václav Dvořský
voj. Tadeáš Němčík
voj. Bohumil Tajovský
voj. Josef Soviár
voj. Pavel Dolejší
voj. Břetislav Kaleč
voj. Jindřich Jeníček
voj. Mojmír Chabičovský
voj. Miroslav Szabo
voj. Jaroslav Veverka
voj. František Krasík
voj. Josef Kautman
voj. Jiří Hájek
voj. Jiří Jeníček

Upravená přísaha ve Zbirohu

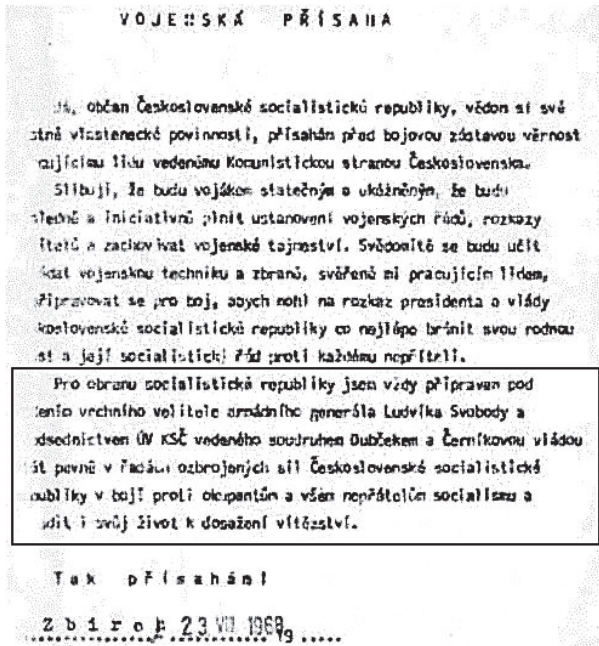
Dále následuje volný přepis dokladu velitele 7. radiotechnického pluku pplk. Jaroslava Jáska, zpracovaný až dodatečně, o rok později, při přeodřizení pluku k ZVO. Je tedy zřejmé, že je subjektivní, vyskytují se tam i nesrovnalosti, na které v odkazech upozorňuji.

Je nicméně jasné, že pplk. Jásek byl statečný velitel, bral odpovědnost za své rozhodnutí na sebe a na nikoho v počínající normalizaci neukazoval prstem. Je také faktem, že všechna personální opatření k odchodu „nepohodlných“ lidí se dělala až po jeho odchodu z funkce.

Invaze „spřátelených“ vojsk proběhla právě v termínu, kdy se u nás blížila doba přísahy nově nastoupených vojáků. Protože vojáci obvykle přísahají věrnost do 30 dnů od nástupu prezenční služby, vycházela přísaha většiny útvarů těsně po interenci cizích vojsk.

³²⁶ Protože další 3 roky probíhaly u útvarů ZU kádrové čistky kvůli postojům v roce 1968, je až s podivem, že se tento rozkaz zachoval, je ovšem jediný.

Obvyklou formou vojenské přísahy pro vojáky základní služby byla hromadná recitace. Problémem tedy nebyla forma přísahy, ale její vlastní text. Sporným se později pro pplk. Jáska však stal zejména poslední odstavec přísahy, který standardně vypadal takto: „Pro obranu socialistické republiky jsem vždy připraven stát pevně v řadách ozbrojených sil Československé socialistické republiky po boku Sovětské armády i armád ostatních socialistických zemí v boji proti jeho nepřátelům a nasadit i svůj život k dosažení vítězství. Tak přísahám!“

Obrázek 68 - Úprava vojenské přísahy, na kterou přísahali vojáci základní služby v srpnu 1968 ve Zbirohu

U některých vojenských útvarů se v této napjaté době hlasovalo o vypuštění posledního odstavce, u 7. rtp vydal příslušné pokyny velitel pluku pplk. Jaroslav Jásek náčelníkovi štábu trochu jinak – přímo změnou posledního odstavce. Vojáci ve Zbirohu proto přísahali 23. srpna 1968 na tento text: „Pro obranu socialistické republiky jsem vždy připraven pod velením vrchního velitele armádního generála Ludvíka Svobody a předsednictvem ÚV KSČ vedeného soudruhem Dubčekem a Černíkovou vládou stát pevně v řadách ozbrojených sil Československé socialistické republiky v boji proti okupantům a všem nepřátelům socialismu a nasadit i svůj život k dosažení vítězství. Tak přísahám!“.

Podobným způsobem přísahali i vojáci základní služby v Lito-měřicích. Velitel pluku sám k tomu později, před svým odvoláním, udává:

Vzhledem k celkové situaci a vzhledem k tomu, že nebylo jasné, že bude naše armáda použita proti kontrarevolučním silám, jsem rozhodl provést co nejrychleji přísahu 1. ročníku. K tomuto závěru jsem dospěl 22. 8. 1968. V tomto směru jsem vydal tato nařízení NŠ:

- aby připravil přísahu na den 23. 8. 1968, ve zkrácené formě
- svému zástupci pro věci politické jsem nařídil, aby provedl úpravu přísahy tak, aby nebyl narušen mo-

rální stav našeho útvaru a aby to odpovídalo současným podmínkám

- aby pozval složky Národní fronty
- veliteli 3. praporu jsem nařídil, aby připravil přísahu spolu se zástupcem pro věci politické pplk. Fejfarem, v prostoru Kašperské Hory, tak aby to odpovídalo současným podmínkám

Prísahy byly provedeny dle mých příkazů. Normální přísaha nebyla provedena proto, že dle mých vědomostí a mých poznatků by bylo neúnosné provádět přísahu v pozdější době. Na základě získaných informací a pochopení o co vůbec v srpnu šlo, jsem nařídil podepsání blanketu nové přísahy, dle původního textu. Toto bylo provedeno u celého útvaru bez zvláštních připomínek. Jsem si vědom svých nedostatků, kterých jsem se ve své činnosti dopustil. V každém případě jsem vycházel z dostupných pramenů a snažil jsem se úkoly plnit tak, aby to odpovídalo zájmu armády a našeho socialistického státu. Ani ve snu mne nenapadlo, že jde o podvod. Jsem připraven nést jakékoli následky, které budou vůči mně vyvozeny. Není vyloučeno, vzhledem k nedostatku času, že mé údaje nejsou přesné, ale v každém případě jsem ochoten přiznat reálnou skutečnost, která v této době byla. O jednotlivých detailech mé činnosti jsem se nezmíňoval, protože tyto byly se mnou rozebrány s generálem Turošíkem, při příležitosti mého průběžného hodnocení. Přítomen byl i plukovník Mašek. Kdysi jsem četl v našich řadách, že nebude trestáný ten velitel, který se ve svých rozhodnutích dopustil chyb, ale ten velitel, který nečinně přihlížel a nechal vojska osamoceny.

Dle těchto zásad jsem se řídil. I když to zní jako fráze, v této těžké době jsem byl ochoten položit život za stranu a vlast.³²⁷

Pplk. Jaroslav Jásek byl za svoji činnost v roce 1968 z armády vyhozen, podle [96] byl jmenovitě zařazen na seznam osob doporučených k zařazení jednotné centrální evidence představitelů a exponentů pravice západočeským krajským výborem KSČ. I konec dalších funkcionářů pluku byl rychlý - dnem 9. září 1968 byl odvelen dosavadní ZVP pplk. Antonín Zápotocký k 7. spojovacímu pluku a současně pověřen výkonem funkce ZVP 7. sp, kterou převzal už 16. září 1968.³²⁸ Poměrně brzy přichází trest v podobě prověrek, zjišťování názorů vojáků z povolání na okupaci a pro některé z nich i ukončení aktivní služby. Osudným se toto období stalo později jak náčelníkovi ZS Oldřichu Burdovi, tak i veliteli 7. radiotechnického pluku pplk. Jáskovi. Vyhození byli i někteří vojáci od praporů, organizující odpor proti sovětské invazi.

To už ale trochu předbíháme události začínajícího podzimu roku 1968. (Podrobnější popis najdete například v kapitole o stanovišti Čerchov. Vyhození z armády a zařazení do seznamů KSČ byli i vojáci „spřátelených“ jednotek – 7. výsadkového pluku (Košan) nebo z nadříděné složky (Vinkler).

³²⁷ Zvýrazněné citace pochází z dokladu pplk. Jáska pod názvem: „Vyhodnocení celkové situace u 7. radiotechnického pluku“. (K některým závažným problémům od ledna 1968 do současné doby). Originál je uložen v olomouckém archivu

³²⁸ Stalo se tak rozkazem NZS č. 25, pravděpodobně ale se zpětnou platností, protože rozkaz byl vydán až 3. 10. 1968